

Současný stav české forenzní lingvistiky

Datum konání: 15. 11. 2017

Místo konání: Kounicova 67a, Brno (učebna T103)

Název přednášky: Současný stav české forenzní lingvistiky

Přednášející: kpt. Mgr. Veronika Nováková

Počet účastníků: cca 40

Zpracovaly: Bc. Nikola Kodešová, Karolína Navrátilová, Veronika Svídová

Ve středu 15. 11. 2017 během Týdne humanitních věd na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity proběhla v rámci odborného cyklu přednášek a exkurzí v pořadí již čtvrtá akce s názvem **Současný stav české forenzní lingvistiky**. Z níže přiložené fotografie je vidět, že toto téma přilákalo poměrně vysoký počet účastníků.

Jako přednášející byla pozvána kpt. Mgr. Veronika Nováková, která pracuje v Kriminalistickém ústavu v Praze v oddělení grafických analýz. Během bakalářského studia bohemistiky na Karlově univerzitě v Praze projevila zájem o forenzní lingvistiku. Její školitelkou byla PhDr. Václava Musilová, soudní znalkyně v oboru kriminalistika, jež se zaměřuje právě na forenzní lingvistiku.

Co je forenzní lingvistika?

V samotném úvodu přednášky nám magistra Nováková vysvětlila co to vůbec forenzní lingvistika je a čím se zabývá. Forenzní lingvistika (někdy nazývána také jako jazyková expertiza nebo soudní lingvistika) je interdisciplinární obor, který stojí na pomezí lingvistiky a právních věd (zejména kriminalistiky). Forenzní lingvistika se zabývá jazykovou

analýzou a interpretací textu (psaného, mluveného i tištěného). Jejím hlavním úkolem je identifikovat významné osobnostní rysy původce textu, které by hledání této osoby ulehčily nebo by vedly k přímému určení, přiřazení autorství textu. Slovy samotné magistry Novákové je forenzní lingvistika: „Využití jazykovědy k objasnění a dokazování trestné činnosti.“ Na jejím pracovišti v oddělení grafických analýz se zajímají o jakýkoli text (odborné články, články na internetu, deníky, anonymy, ...). Zabývají se národním jazykem, rozlišují mezi spisovným a nespisovným jazykem a často pracují s prostě sdělovacím stylem. Závěrem jejich výzkumu je znalecký posudek. Ten není primárně určen odborníkům z daného oboru, ale osobám jiných profesí (státní zástupci, soudci, advokáti, vyšetřovatelé policie) a také laické veřejnosti (žalobce-žalovaný). Zkoumání forenzní lingvistiky mohou doplňovat také poznatky psychologie, sociologie či grafologie.

Historie

Počátky forenzní lingvistiky můžeme datovat už do období starověkého Řecka, kde otázky autorství rozebírali různí dramatikové a často jeden druhého obviňovali z plagiátorství. Znamé jsou i případy určování autorství děl Williama Shakespeara, Rukopisu královédvorského a zelenohorského. Metody určení autorství se začínají rozvíjet až v 19. století. Důležitým obdobím pro vznik samotné forenzní lingvistiky je případ Timothyho Johna Evanse, kterým se zaobíral švédský profesor anglické lingvistiky Jan Svartvik. Zkoumal údajné výpovědi domnělého vraha Evanse, které on sám poskytl policii v roce 1953. Jednoho dne přišel na policejní stanici a řekl, že zavraždil svou dceru a ženu. Svartvik provedl analýzu Evansových výpovědí až v roce 1968 (podnětem byly pochybnosti o výpovědích), tedy v době, kdy byl případ již uzavřen. Analýza tudíž nehrála roli v objasnění případu. Svartvik však nakonec dokázal, že s výpověďmi bylo manipulováno. Co se týče forenzní lingvistiky v českém prostředí, tak ta se u nás rozvíjí v 50. letech 20. století v souvislosti s písmoznalectvím. Jako samostatný expertizní obor s názvem *jazyková expertiza psaných textů* vznikl teprve roku 1967. Od 70. let jsou pak zkoumané komunikáty psané a mluvené.

Typy forenzní lingvistiky

Další část přednášky byla věnována typům forenzní lingvistiky, kterými jsou **identifikace autora**, která se zabývá určením autorství, pro kterou můžeme použít i kopii, ale ne přepis. Vytváří se autorův idiolekt, což jsou znaky různých jazykových rovin, za pomoci

kterých se vyjadřuje (podoby slova být, tesař x stolař, píšu x píši, různě sestavená věta apod.) Idiolekt lze napodobit velmi těžko.

Texty můžeme rozdělit na **sporné**, u kterých je autor neznámý a na texty **srovnávací**, kde známe autora. Sporné texty se komparují se srovnávacími a cílem je zjistit, zda jsou totožné. Závěr se neudává v procentech, nýbrž ve stupních pravděpodobnosti. Dále se jedná o **profilování**, což je nejčastěji používaný postup při analýze anonymních dopisů. Cílem je vytvořit profil autora s jeho základními údaji (věk, pohlaví, národnost, místní příslušnost, profese, vzdělání a vyjadřovací úroveň) a zúžit okruh podezřelých. Posledním typem je **sémantická analýza**, která je marginální, není často žádaná. Uplatňuje se na právní texty (závěť, novinové články, kyberšikana, diskusní fóra, ...)

Zkoumané texty

Nejčastějšími typy analyzovaných textů jsou anonymní dopisy, které se dle obsahu dělí do několika skupin (udavačské, pomlouvačné, výhružné, vyděračské dopisy, ...). Mnohdy se také forenzní lingvisté setkávají s deníkovými záznamy, publicistickými texty nebo soudními protokoly, závěťmi, příspěvky na sociálních sítích. Musí mít ale více jak 50 znaků, jinak je nelze analyzovat, nebo velmi těžce.

Plagiát

Během přednášky jsme se věnovali i problematice plagiátorství. Za plagiátorství lze považovat úmyslné použití cizího textu a vydávání ho za vlastní. Plagiátem se rozumí i nepřesné citování použité literatury, *kompilát* nebo opomenutá citace. Ten, kdo se dopustí plagiátorství, porušuje autorský zákon. Velmi často se forenzní lingvisté setkávají s plagiáty akademických pracovníků. Na českém trhu nalezneme firmy, které se specializují na psaní kvalifikačních prací. Z těch nejznámějších můžeme jmenovat např. www.napisemezavas.cz, www.vsprace.cz a mnoho dalších. Existují ovšem antiplagiátorské systémy odhalující takové podvody (www.odevzdej.cz). V souvislosti s plagiátorstvím musíme také zmínit **tzv. ghostwriting**. Jedná se o tzv. dohodu mezi autorem a „autorem“. Za ghostwritera je považován profesionální spisovatel, jenž na objednávku napíše text o jiné osobě (herec, zpěvák, politik, sportovec), která nemá dostačující jazykové kompetence.

Co se píše o forenzní lingvistice

V poslední části výkladu byla posluchačům ozřejmena fakta, která se uplatňovala na forenzní lingvistiku a nejsou pravdivá. Například to, že forenzní lingvistika je mladý obor, je jako otisk prstu (x jazyk se mění), jinými slovy je forenzní lingvistika stylometrie (je to pouze jedna z metod), forenzní lingvisté se nezabývají literárními díly a podobně.

Závěr

Závěr přednášky patřil jako vždy dotazům studentů a učitelů. Debatovalo se například o tom, jak se Mgr. Nováková dostala k forenzní lingvistice, jak dosáhla hodnosti kapitána nebo jaké je rozvětvení oddělení grafických analýz v České republice. Velice poutavá přednáška přinesla návrh od docentky Hladké na otevření semináře **Jak psát anonym**. Bylo by velmi zajímavé přenést forenzní lingvistiku do studia na naší univerzitě. Zájemců o zapsání tohoto předmětu by bylo bezesporu mnoho. Mgr. Nováková uvedla poznámku, že forenzní lingvistika je sama o sobě dosti neznámý obor a moc informací o ní svět laiků neví. Částečně je to i z důvodu taktického. Uvedla také, že v rámci studia lingvistiky na

jednotlivých univerzitách se probírá o forenzní lingvistice jen malý výsek informací, což ji moc mrzí. Zároveň také podotkla, že vyučující posílají své studenty, kteří se zabývají ve svých diplomových pracích problematikou forenzní lingvistiky, právě na jejich oddělení grafických analýz, aniž by jim sami byli nápomocni. Na úplný závěr lze říci, že celý výklad byl velmi přínosný, zajímavý a pro mnohé ze zúčastněných také přinesl úplně nové poznatky či obohacení znalostí o forenzní lingvistice.

